

Gamle navn i Bodin

Gamle navn i Salten (1)

Her følger første del i en artikkelserie som gikk i Norlandsposten i 1961. Stoffet dekker Salten fra Hamarøy og sørover, og omfatter også Meløy og Rødøy. Vær oppmerksom på at kommunegrensene ikke var de samme som i dag. Ellers er det lite tolkninger av navn med utgangspunkt i samisk, selv om dette er nevnt noen ganger.

Sammen med jordfunn gir de gamle steds- og gårdsnavnene verdifulle opplysninger blant annet om hvordan bosetningen i Norge har foregått. De bidrar til også å belyse de gamle nordmenns ferd utenlands. På de britiske øyer for eksempel, finner man mange navn av norsk opprinnelse som forteller at her har nordmenn bodd i relativt lange perioder. Også de gamle sagnene og eventyrene har sitt å fortelle om påvirkning utenfra, om forbindelser med andre folkeslag og om folkeflyttingene.

De gammelnorske månedsnavnene gir verdifulle opplysninger om livsrytmen i vårt gamle bondesamfunn - ukedagenes navn, som vi har beholdt, forteller om forgrunnsskikkelser i den norrønne mytologi - og også at rensligheten sto i god kurs hos våre forfedre. Men navnene og betegnelsene er blitt "slitt" i årenes løp; de er blitt omdannet, forkortet, har fått omlyd, slik at det i dag kan være meget vanskelig å finne ut betydningen av dem. Man må beundre våre språkforskere og historikere for den utholdenhet, fantasi og kombinasjonsevne de har vist i arbeidet med å tyde de gamle navnene.

At søndag betegner solens dag, onsdag Odins dag og lørdag laugardagen er jo relativt lett å forstå. Vi nevner disse eksemplene for å vise hvordan de opprinnelige navnene i årenes løp har blitt omdannet.

Nordlansposten (og Salten Slekt) vil i tiden fremover gi en oversikt over noen av de gamle steds- og gårdsnavnene i Salten. Man vil da se hvordan navnene forteller om spesielle forhold på stedene, hvordan der så ut i gammel tid, hvilken bruk man gjorde av stedene - og mye annet.

For det meste holder vi oss til professor O. Ryghs tydinger av navnene, men i noen grad har vi også nyttet arbeider av statsstipendiat K. Rygh, dr. A. M. Hansen, Sophus Bugge og noen andre.

Noen av de eldste navn tyder på at det har vært uriktig når det er blitt hevdet at bosetningen i Hålogaland har foregått på et senere tidspunkt enn sør i landet. Anders Nummedals forskerarbeid har tvert i mot gjort det sannsynlig at bosetningen - i hvert fall i Finnmark - er den eldste i landet.

Øynavn som Alost - Alsten, Dyn - Dønna, Hom - Hamarøy mener man er like gamle som de eldste øynavn sørpå. Å forklare dem språklig er vanskelig. Det gjelder også fjordnavn fra

samme periode. Radund - Rana, Bedi - Beiarn, Salpti - Salten, for å nevne noen. I hvert fall en del av disse navnene mener man skriver seg fra førhistorisk tid. De usammensatte gårdsnavnene tilhører også en meget tidlig periode. Fra Bodin kan nevnes Laupr - Løp og Skeid.

Ellers mener O. Rygh at de sammensatte gårdsnavnene som har endelse -vin og -heimr er blant de eldste og at de skriver seg fra den eldre jernalder. Hansen mener at disse navnene er enda eldre og skriver seg fra bronsealderen, som man regner har strukket seg fra omkring år 600 før Kristus i de nordiske land. Som et eksempel på et -vin navn nevner vi Bodvin - Bodin. Et kjent -heimr navn (med omlyd) er Skaugum. Tilrem og Eggum er begge egentlig .heimr navn.

Blant de relativt yngre navneformer er de med endelsene -stadir: Myklebostad og -land: Hålogaland, Helgeland, Helland.

Plasshensyn tillater ikke mer enn denne korte og meget skjematisk orienteringen. Men vi håper at vi har klart å gi et lite inntrykk av de vansker granskerne har hatt å kjempe med, og at det både er interessant og spennende å følge dem i deres arbeid på gamle tomter.

Bodin

Om herredsnavnet Bodin er det å si at det er et sammensatt navn med vin - havnegang, slette som siste stavelse. Det er mulig at det opprinnelig er et gårdsnavn og med bodi - baa, skjær, grunnbrott som første ledd. Noen sikker tyding av navnet har man imidlertid ikke. Den ytterste delen av Bodø-halvøya er jo temmelig flat, og ute i Skagleia er det både skjær og grunnbrott. Det kan tenkes at navnet spiller hen på sletten bak disse brottene. Noen forbindelse med bod - bu har navnet ikke. Bod - bu finner man sannsynligvis i Burøya - øya med sjøbuene. Både entallsformen Bodin og flertallsformen Bodinjar har vært brukt. Det siste kan jo tyde på at det relativt tidlig har vært flere havneganger - gårdsbruk - på halvøya. I 1321 - da i parentes bemerket Sira Erlend var sogneprest til Bodin, ble navnet skrevet Bodhivin eller Bodhin. Den gamle stavemåten tyder på at navnet har vært uttalt med åpen o-lyd og trykket på første stavelse. Så sent som i 1817 skrev sogneprest Arnoldus Schytte at stedet tidligere ble kalt Bådøen. Man har også funnet brukt formen Både menighet. Språkforskerne er enige om at den nå til dels nyttede uttalemåten, med trykk på siste stavelse -in, er feilaktig.

Vi skal til slutt nevne et par litt fantasifulle tydingen av navnet. Det går ut på at navnet er sammensatt av badir. - begge og vin. Det skulle da bli sletten bak de to (Hjertøyene). En annen tyding vil ha navnet avledet av batvid - som uttales båtve, og betyr trevirke til båtbygging. Det er jo riktig at Hernesprærien i sin tid har vært skogbevokst.

Vi begynner i Straumen sogn og finner Gjælen. Navnet er muligens avledet av gil - bergkløft.

Navnet Isvik ved Valnesvatn kan komme av at gården ligger i en vik som fryser særlig tidlig til, eller hvor isen ligger lenger om våren enn andre steder.

Marvold må komme av Modruvollr eller flertall Modruvellir. Første ledd må være avledet av plantenavnet galium boreale som på gammelnorsk het madra, nå modra, maure eller fegra. På Island har man funnet liknende navn. Av madra utvant man et fargestoff.

Laukeng av laukr - løk, og eng.

Buberget formentlig av bud - bu som i Burøya.

Tuv - Thufr - topp, knute, beslektet med tufa - tue.

Kodvåg av kod - islandsk kodri - testikkelpung.

Skivik - egentlig Skipvik, Skipavik - første stavelse skip.

Hellen - Hella, Hellesvik - helle. I stedsnavn brukt for å betegne gårder som ligger på flatt berg.

Skagen av skagi - en odde som stikker frem.

Underkren - av ekra, igjenlagt åker, ekre.

Kapstø - siste ledd må være stod - landingsplass. Første ledd er tvilsomt, men kan være kappar - en betegnelse som i Lofoten brukes om sprut eller sput - blekksprut.

Godøy av god - som både kunne betegne en førkristen guddom og en prest. Raud hin Rame betegnes jo som en stor trollmann og ivrig blotmann. Det er sannsynlig at det har stått et hov på gården og at man her har ofret og tilbedt gudene. Sagaen forteller at Godeyar var et fellesnavn for to øyer; Gylling og Hæring. Øyene må i så fall ha vært Straumøy og Knaplundøy.

Gillesvåg settes også i forbindelse med Gylling.

Rangset kommer muligens av adjektivet rang - vrang, som betyr skjev, forvridd. Det er rimelig at det har vært brukt som tilnavn på en fyr det var vanskelig å omgås.

Ersvik av mannsnavnet Eirik.

Valnes - første ledd er muligens varda, varde.

Strøm, Straum av straumr.

Knapplund - første ledd kan spille hen på at Knapplundstraumen var knappr - trang. Knappr er jo ellers en betegnelse på fjellkoller.

Godøynes - Gaunes har formentlig navn etter Godøy.

Ilstad - Ælstad, av mannsnavnet Eigil.

Skålbones og Skånland kan begge i første ledd ha samme ordet - skåle. Skali betydde på gammelnorsk hus, stue. Vi har ordet i vedskål, i skålen - i bislaget, fordøren. Ordet bruktes også i forbindelse med lauvstakk - lauvskåle. Skålbunes kan ha vært stedet hvor det sto en mindre gildeskål - for eksempel i tilknytning til hovet ikke langt unna. Skånland kan også være avledet av verbet skåna - gå skjevt, vende og bruke seg, og da spille hen på Sundstraumen.

Ripnes kanskje av rip - kant, ripen på en båt. Rip betyr også strek eller stripe.

Oddan er jo grei nok av oddr - landtunge, og Seivåg likeså av seidr - sei, og vågr - våg.

Løding er et navn som forekommer flere steder og opprinnelig har det vært skrevet Lodung og da sammensatt av lada - låve og eng. I Bodin forekommer imidlertid tidlig formen Liding og kan da ha forbindelse med lid - ledd, åpning.

Hopen av hopr - liten bukt.

Heggmoen av trenavnet heggr.

Kvalvåg av hvalvagr - bukten hvor hvalen gikk inn.

I Valle og Valosen kan som i Valnes første ledd være varda - varde. Men det kan også være avledet av val - en overflødd landtunge - slik som Valen ved Bodø havn.

Støver av stufrar - flertall av stufr - trestubbe. Navnet er formentlig gitt til et stykke rydningsland.

Kålhus av kollhus, stedet hvor det bodde trekullbrennere.

Tussvatn av thurs - tusse. Stortrollet med to småtroll står jo i vannkanten på den sørvestre side av vannet.

Soløy - første ledd er sol, annet kan være vin, samme endelse som i Bodin. Øy bruktes også om en lav strekning ved vann.

Mjåvassli av mjør - mjå - smal, smekker. Kan spille hen på treveksten på stedet, eller på at det ligger ved den trange bukten Messiosan. Første del av det siste ordet har intet med messe å gjøre, men er avledet av misji - midti, og betyr da den midterste osen.

Mosti har muligens også forbindelse med sttufr - trestubbe, og kan bety at moen som var snauhugget. Siste ledd kan muligens være stue.

Fenes formentlig av det gammelnorske fe, som betydde kveg, og i overført betydning også gods, eiendom.

Bertnes ble tidligere skrevet Berknes og kan være avledet av berkn muligens en sideform til burkn - bregne. Første ledd kan muligens være bjart - lys, altså det lyse neset, nest som lå fritt til ut mot fjorden.

Bagli kan være avledet av mannsnavnet Bagge. Mer sannsynlig er at det skal være Bakli - den nordvendte lien.

Arli har formentlig tilknytning til det gammelnorske ordet ardr - ar, en mindre plog. Spiller vel hen på en li hvor det har vært ryddet.

Mørkved av Myrkvidr, som direkte oversatt betyr den mørke skogen. I overført betydning kan det være den store skogen - stor og derfor mørk, eller en skogstrekning som hadde tatt skade og begynte å bli svart.

Hunstad - Hunstadir, av mannsnavnet Huni som er en sideform av Hunn.

Jensvoll av mannsnavnet Hjalmr.

Alstad av mannsnavnet Atli. Opprinnelig het gården sannsynligvis Atlastadir. På Alstads grunn finner vi en av Kirkehaugene i Bodin. Det var jo vanlig før Straumen sogn fikk veiforbindelse med hovedsognet, at folk fra Straumen tok land ved Alstad-gårdene. Formentlig har man i noen grad i gammel tid erlagt sine avgifter til kirken her - på Kirkhaugen og fikset litt på toalettet før man kom til kirken. At gården har hatt en sentral rolle i bygdens liv tidligere tyder også det på at man finner en haug som i daglig tale kalles Galgenhaugen, og da har vi altså et tidligere rettersted her. På Jensvolls grunn finner man navnet Statsbakken ved nedre ende av Nordstrupen. Her kan det jo tenkes at folk fra Tronengdalen og vestre del av Soløyvatn har tatt en pust på kirkeveien og stelt seg litt. Navnet er visstnok av relativt ny dato.

Oppe i Tronengdalen finner vi Lommerhaugen. Haugens karakteristiske form kan lede tanken hen på et fuglebryst. Lom betyr også bjørnelabb.

Hernes av herr - folkeskare. Stedet hvor det bodde mange folk, eller hvor krigere holdt til.

Rønvik av røynr - rogn. Navnet er tidligere blant annet skrevet Røynivik. En overlevering hvoretter det en gang skal ha ligget er nonnekloster her med en priorinne som het Rønne har intet for seg.

Kirkhaugen i Rønvik er tidligere omtalt i annen forbindelse. Sannsynligvis et sted hvor tiende og jordavgift til kirken ble betalt (De som var på medlemsmøte der vi hadde Torbjørn Storjord som gjesteforeleser husker kanskje hans forklaring der navnet etter hans mening hadde samisk opprinnelse og skulle bety noe slikt som stor stein (offerstein?) og som fantes i området).

Skeid - kan bety stedet hvor folk møttes til stevner av forskjellig karakter. Skeid ligger sentralt til, og det er ikke urimelig at det langt tilbake i førkristen tid har vært møtested for folk fra et relativt stort distrikt. Det var da naturlig at det senere ble bygget kirke i nærheten av det gamle møtestedet.

Løp kommer formentlig av laupr - skred, jordfall. Løp og Skeid er de eldste navn i Bodin.

Myklebostad - Myklibustadir, stedet hvor det bodde mange folk.

Skjelstad tør være avledet av mannsnavnet Skjalgr.

Trenga kan være avledet av throng - et trangt sted.

Skau - egentlig Skauf eller Skaufar, et ord som brukes om reverompe. I overført betydning kan det tenkes brukt om et skogsnar eller et sted med mye småskog. En overlevering vil vite at navnet skal være avledet av det gammelnorske skogr. Det skulle da betegne steder hvorfra man lettest kom frem til skogen. Det vil være kjent at folk fra Nordstrand inntil relativt nylig blant annet tok never til tekking i skogen rundt Langvatn under Stegtind - altså på mark som tilhører Kålhus.

Valvik - Valavik. Det antas at første ledd er en form av valr - falk.

Mjelde - muligens av mjele - tørr sandjord, en sandmel.

Mulstrand - Mulastrond, av muli, et markert ness.

Festvåg - Festivagr, av festr - landtraug. Stedet hvor det var god havn å finne.

Steinsvær kan være avledet av mannsnavnet Stein. Første ledd overført betydning kan også være Steinen brukt som fjelland.

Landego eller Landegode - Landit goda, det gode land. Man mener at øyas opprinnelige navn er gått i glemmeboken fordi overtroiske sjøfarende ikke måtte bruke det. Landego skulle da være et såkalt tabu-navn. På slik måte finner man det brukt andre steder på kysten. Men hvorfor skulle ikke øyas navn virkelig være Landit goda? Det er da i høy grad et godt land å komme i le bak når Vestfjorden er på sitt sinteste.

Klevik - Kleivvik kan komme av kleif - klev, eller klefi - et mindre innelukke. Det ville i siste tilfelle bety en liten innelukket vik.

Ramsvik kan komme av mannsnavnet Rafn eller plantenavnet rams - skogløk, bjørneløk.

Kvig - Kvi, formentlig det samme som vi har i kve - gjerde for sau og kyr.

Vetterøen av vetr - vinter. Navnet skulle da fortelle at her bodde det folk året rundt.

Vokkøy - kanskje avledet av vak - en fiskestim som går i vannflaten.

Grytøy har formentlig hett Gryta av gjot - stein.

Kvinøy - første stavelse er kanskje hvin som man finner i flere elvenavn.

Helligvær - Helgavær, det hellige vær. Her møttes vel øyfolket i førkristen tid til bloting og fest.

Beiskøy - første ledd kan være adjektivet beiskr - bitter, bitende. Her kan det ha bodd en riktig bisk kar en gang, eller navnet kan spille hen på at stormen tok hardt.

Givær tror man er avledet av gygr - trollkjerring. Navnet har tidligere vært skrevet Gygjærver. På Landego har man også gygr - brukt som fjellnavn.

I erkebiskop Aslak Bolts jordebok som ble utarbeidet omkring 1440, er følgende gårder i Bodin tatt med - de tilhørte altså den gang den katolske kirken:

Festvåg, Mjelde, Valvik, Myklebostad, Rønvik, Hjartøy, Hernes, Jensvoll, Hunstad, Fenes, Støver, Kvalvåg, Løding, Knapplund, Straum, Rangset, Tuv, Evjen og Gillesvåg. Dessuten de nå forsvunne gårdene Refsvollr, Hofsmork, Mjosund og Jorundsfjodr.

Gamle navn i Beiarn, Saltdal og Skjerstad

Gamle navn i Salten (2)

På snarvisitt i Beiarn, Saltdal og Skjerstad

Her følger vi opp ned en ny artikkel fra Norlandsposten av 1961. Legg merke til at dette var før grensejusteringen mellom Skjerstad og Bodø.

Beiarn

Herredsnavnet Beiarn er formentlig egentlig navnet på fjorden utenfor. Forskerne mener at navnet egentlig har vært Bedinn - i genetiv Bedjans. Andre former er Bedi, Bedja. Den nå brukte form Beiarn tror man er avledet av sideformen Bedir. Stammen i ordet tror man kan være bedr - leie, underlag. Ordet brukes poetisk også om elvebredd. Man kan tenke seg ordet brukt i denne forbindelse når man husker hvordan de bratte fjellene på begge sider av fjorden en vakker sommerdag speiler seg i havflaten - ligger på fjorden.

Dokmo av dokk - fordypning, hvorav er dannet elvenavnet Dokka.

Egilsvik av mannsnavnet Eigill.

Frostos, Osbakk, Larsos, Laksos - her forekommer os - elvemunning i forskjellige forbindelser. Med bakk - bakki, tenkes på elvebredden.

Tollå, Tollånes. Tollådal er mest sannsynlig avledet thollung furu. Har neppe noe med toll, skatt å gjøre. En poulær fortolkning av navnet vil vite at finneskatten ble betalt på Tollånes en gang i tiden.

Laukslett av laukr - løk, og slætt - slåtteng.

Eiterjorden av elvenavnet Eiteråga.

Arstad, egentlig Arstadir av mannsnavnet Ari.

Evjen av efja - dyndet grunn eller strømløs bukt - bakevje, i elv.

Agnesli har neppe noe med kvinnenavnet Agnes å gjøre. Ivar Åsen har ordet agnes i ordboken sin. Det betyr bølgegang, strømkantring. Beiarfolk kjenner nok navnet "Agnes-revo" - en sprekk i isen som går fra Agnes og tvers over fjorden. Det tyder jo på sterk strømsetning på stedet. Agnes skulle kunne oversettes med Straumsnes.

Øynes og annet ledd i Soløy antas å være øy i betydningen en jordstrkning liggende lavt og like ved vann. Første ledd i Øynes kan også være øydi - øde.

Moldjord av modr - muld.

Kvæl - opprinnelig formentlig Kvervel - hvirvel, oldnorsk hvirfill. Uttales flere steder kvervel og kan da lett være blitt til Kvæl. Spiller hen på strømmene i elven.

Navjord muligens ab nof - bøyning eller fremspring av et fjell.

Savjord av sog - sag.

Ramskjel av ravn og gjeld - oldnorsk gil, kløft.

Staupåmo - spiller hen på en elv som kaster seg ut fra fjellet i bratte fall.

Troli, Troåli av Tråga. Thro - uthulet stakk, vannrenne.

Saltdal

Saltdalen har fått sitt navn etter elven som renner gjennom dalen, mener forskerne. Denne har formentlig opprinnelig hett Salpt eller Solpt, og dalens egentlige navn har visst nok vært Salptardalr. Fjorden utenfor dalen - innerst i Skjerstadvfjorden utenfor Straumen Salten, har fått navn etter elven og dalen, men allerede tidlig i middelalderen var navnet Salten - saltverjar - salptverir, saltværingar. Navnet er kjent også fra Trøndelag. Et bevis på at det er elvenavnet som er stammen til de andre navnene, mener man å ha i gårdsnavnet Saltnes ved elvens utløp i fjorden.

Stammen i Dverset - Værdet, Dvergssetr eller Dvergasetr - er dverg, annet ledd er seter.

Saksenvik - Soksenvik, Soxnuvik av elvenavnet Saxna.

Medbø - Midbær, den midterste gård.

Landvad - et drøyt, langt vadested over elva.

Drageid - Dragi, av drag - draging, og eid. Eid betegner blant annet en strekning hvor hindringer i en elv - fosser, steiner eller straumhvirvler, hindrer en i å bruke vannveien. Det fortelles at for lenge siden sto vannet over Dragejorden og helt opp under bakken. Når det var hugget tømmer i Vensmoen dro man stokkene gjennom de dype dalsøkkene ned til elven. Dalsøkkene heter Øvre og Nedre Drægene - Dragnan. Det heter seg jo også, at båter ble satt landeveien over denne strekningen.

Pothus formentlig av Pottr - et gammelt mannstilnavn.

Evensgård av mansnavnet Eyvind.

Første ledd i Rusåga kan være rus - røys, eller verbet rusa - kaste seg frem, storme. Rusåga kaster seg jo til dels frem gjennom storsteinet lende. Rusåga, Rusånes skal som Røsåga, Røsvatn staves med en s.

Bergulnes kan være dannet av bergul - bergugle.

Junkerdal formentlig av samenvordet Jonkes - Jonas. Navnet er sikkert eldre enn junker Preben von Ahnen og hans tokt til Nasa.

Setså er visstnok en av de eldste gårdene i Saltdal. Første ledd er formentlig setr, annet ledd å - elv.

Nestby - Nextibær, den nederste gård, Sundby - den sydlige gården. Siste ledd i disse bygårdene skal muligens være Bø. Sundby var tidligere den største gården i Saltdal.

Brenne av brenna, betegner jord som er ryddet ved brenning.

I Bleikners er muligens første ledd bleikir - blek, lys - neset med glissen skog.

Leirfjordfall - steder der det går leirskred.

Trettnes av thræta - trette. Formentlig har jordparten en gang i tiden vært gjenstand for en litt uvanlig hard grunn- eller grensestrid.

Skaitidalen formentlig av det samiske ordet skaide - tange mellom to elver.

Fiskvåg - Fiskivågar, av fiski - fiskeri og vågr. Her har det neppe vært vanskelig om kokfisk i gamle dager.

Hals av det gammelnorske hals som betyr hals.

Skipmannvik av det gammelnorske skipmadr - sjøfarende sjømann.

Av Aslak Bolts jordebok går det frem at følgende gårder i Saltdal omkring 1440 tilhørte erkestolen i Nidaros:

Setså, Saksenvik, Os, Nestby, Langvad, Drageid og Fiskvåg.

Skjerstad

Herredsnavnet antas opprinnelig å ha vært et gårdsnavn avledet av et elvenavn. Ved gården Skjerstad renner en mindre elv ut i fjorden. Første ledd kan være skirr - skjær, klar og ren.

Mohus av mor - mo.

Utvik - den ytre vik.

Mjønes - Mjones, av mjor, smal.

Evenset av Eyvind og setr - seter.

Kvigstad formentlig av mannsnavnet Kvig.

Ljønes formentlig av le - (genetiv ljo) - le. Ljø. Neset minner om en gammel Ljø.

Hoset - Hosetr eller Hoasetr av hor, har - høy.

Bu betyr her bebodd gårdsbruk.

Oldereid av olr - older.

Kletteng - første ledd er formentlig klettr, fjellknatt. Annet ledd synes å tyde på at gården er skilt ut fra gården Enge.

Enge - gammelt navn Engjar.

Karbøl - første ledd er vel mannsnavn, eller betegner en kraftig kar, annet ledd bæli - oppholdssted, bolig.

Stolpe - Stolpi ble brukt som fjellnavn på samme måte som stafr.

Misvær - gammelt navn Meisfjord. Det kjennes flere tilfeller hvor det gamle fjord etter en s er blitt omdannet til vær. Navnet uttales til dels Mønsvær.

Høgset av trenavnet heggr.

Espenes - Espines, espi - av asplund.

Kvarv - Hvarf, krumming, bøyning - etter fjordens form.

Støvset formentlig av stuf - trestubbe.

Breivik - Breidavik, den brede viken.

Gammøren av gammi - gamle og øvr.

I Pundsleien er formentlig første ledd vektenheten pund og annet ledd leiga - leie, altså eiendommen som det svartes et pund et eller annet - årlig avgift for.

Vågan - Vågar, flertall av våg - våg.

Holand - det høye land.

Naurstad - samisk Naustadi. Muligens opprinnelig Nodrustadir av nadra - øgle, firben. Her muligens brukt som mannstilnavn.

I Skjerstad tilhørte disse gårdene erkestolen:

Kvigstad, Sand, Høgset, Holstad, Ness, Mjønes og Naurstad.

Gamle navn i Gildeskål

Gamle navn i Salten (3)

På besøk i Gildeskål

Gildeskål var den vestligste kommune i det sørligste Salten fogderi. Herredsnavnet er sammensatt av ordet gildi som betyr både gilde, drikkelag og laug, broderskap. Siste leddet er skåli - stue. Vi ville vel være mest tilbøyelig i denne forbindelse å oversette skåli med hall. Navnet er kjent fra flere steder - men det er bare her nord at det er funnet brukt som stedsnavn. Gildi kan vel forklares som en sammenslutning som hadde til formål å hjelpe sine medlemmer i visse høve, og dertil holde en liten fest av og til. Hvilket gilde eller laug som har holdt til i Gildeskål vet man ikke, men historikerne mener navnet skriver seg fra en tid etter kristendommens innførelse. Navnet er kjent første gang fra Aslak Bolts jordebok - ca 1440.

Grimstad kan være avledet av mannsnavnet Grimr eller kvinnenavnet Grima.

Mevik - gammelt navn Midvik.

Finnes - Finnunes, av kvinnenavnet Finna.

Leikvollen . Leikvollr, samlingsplass til lek eller "vennskapelig" kamp.

Novik - den nordre gård.

Vigdel - Viktelen, gammelt navn Vigdeild av vig, kamp eller drap, og deidl - tvist, trette. Deidl kan i gårdsnavn bety del, part, men det kan være å frykte at det en gang har stått strid om gården og at striden fikk en blodig utgang.

Gjerde av gerdi, innhegnet jordstykke.

For mener man kan være en nordlansk form for fjord eller at det kan være et elvenavn.

Valle -gammelt navn Vellir av vollr, voll.

Austen, gammelt navn Ausa, brukt om en rundaktig bukt. Gården ligger som kjent ved en bukt av Sørfjorden.

Høgsetdalen, Høgset - av trenavnet heggr og setr - sætr.

Grøtset - av Gjotsetr, grot - stein og setr.

Oterstranden av dyrenavnet otr - oter.

Oppsal - Uppsalir, av salr - sal, men i dette tilfelle brukt om hus, gård - altså den høytliggende gård.

Gilset kan som første ledd ha ordet gil - kløft, revne i et fjell. Men det kan også være gildi.

Seljeset av trenavnet selja.

Finnset sansynligvis av mannsnavnet Finn.

Skavold kan være avledet av mannsnavnet Skadi, men mer sannsynlig finner man i første ledd substantivet skadi - skade, ødeleggelse for eksempel ved skred.

Jelstad - første ledd kan være mannsnavnet Hjalti . Hjaltastadir. Men det kan også være hjallr - en avsats i fjellet, men da bli den gamle formen Hjallastadir.

Inndyr og Femris betegner forskerne som meget vanskelige navn. Nordlandsposten hadde nylig (1961) et oppsett om disse navnene og vi skal nå innskrenke oss til å minne om Sophus Bugges teori. Han lanserer Fimbuldyrr som felles opprinnelse for Inndyr og Femris og navnet skal da betegne leia mellom Arnøyene og Fugløy på den ene siden og fastlandet på den andre. Inndyrr - trollenes dør, innenfor rådde onde vetter. Vi lurte på om en samiskkyndig forsker har tygget noe på disse navnene og et par andre i naboskapet.

Vindvik - første ledd kan være elvenavnet Vinda eller Vind. Men det kan også være vindr - og da i betydningen at fallvinder fra fjellet kan være farlige.

Sirivik - av oldnorsk Sigridr.

Kvarsnes - Hvarfsnes, av hvarf - fremspring. Gårdsnavnet skulle betegne et sted hvor leia gjør en vending. Kvarsvik kan forklares på lignende måte.

Morsdal - første ledd formentlig elvenavnet Mors.

Grytvik - av elvenavnet Gryta av gjot - stein.

Asgotsletten av mannsnavnet Asgautr.

Kjøpstad - muligens gammelt navn Kaupstadr.

Kummeren er egentlig elvenavn - Kumra.

Kjelling kan i første stavelse ha kelda - rennende vann, eller kella - kvinne. Siste ledd er formentlig eng.

Røsnes er muligens avledet av mannsnavnet Raudr.

Saura - gammelt navn Saurar, av saurr - søle, dyndet grunn.

Ertenvåg - forleddet Erten (Ertn) finnes flere steder langs kysten. Det er en forvansking av det oldnorske erkn eller orkn, som var betegnelsen for en storkobbe eller sel.

Elnes mener man er avledet av tegl - bregne.

Finnset av mannsnavnet Finn.

Første ledd i Ravik tror man er avledet av ra - oldnorsk rod - stor grusbanke, jordrygg.

Lauklien av lauk - løk.

Alle sannsynligvis avledet av mannsnavnet Alff.

Første ledd i Mårnes tror man er mordr - mår.

Horsdal kan være opprinnelig Hareksdalr av mannsnavnet Harekr. Gården ligger under Sandhornet og det er mulig at navnet egentlig har vært Hornsdalr etter fjellet. Den siste tydningen er vel den mest sannsynlige. At en "n" eller en annen bokstav blir borte underveis hender så ofte. Et godt eksempel i så måte er barsel - egentlig barnsøl.

Hustad antas å være sammensatt av hus og stadir.

Lekanger skulle være avledet av Leikvanger - leikvollen.

Arnøy - Arneyar kan være avledet av mannsnavnet Arni, eller det kan i første stavelse være en form av fuglenavnet orn - arna.

Alten kan være avledet av alpt - elptr - svane, kanskje gjennom et elvenavn.

Første navn i Ørvoll er sikkert øyrr - øre, grusbanke.

I Kjelvollen kan første ledd være mannsnavnet Kjell - Ketill, men sannsynligere er det ketil - kjel, for saltketill.

I Følvik kan første ledd være foli - fole, føll.

Kringlen av kringla - krets, ring. Sikter i stedsnavn oftest til noe rundaktig ved de naturlige omgivelser.

Ilsøy kan være avledet av personnavnet Igull.

Fleina av flein - naken, snau.

Løksøy - Løkterøy, muligens avledet av lykill - nøkkel. Navnet skulle da opprinnelig være skrevet Lykilsøy og spille hen på at øyas omriss kan minne om en gammeldags nøkkel.

I Skore finner man vel skor - avsats i fjell.

I Aslak Bolts jordebok av ca 1440 er følgende gårder i Gildeskål oppført som tilhørende erkestolen i Nidaros: Finnes, Vigdel, Oppsal, Gilset og Horsdal.

Gamle navn i Meløy og Rødøy

Gamle navn i Salten (4)

Over fogderigrensen til Meløy og Rødøy.

Meløy

Det er like greit å ta en avstikker over fogderigrensen fra Gildeskål til Meløy og Rødøy, når man er på de trakter likevel.

Herredsnavnet antas opprinnelig å være et øynavn - sannsynligvis Mjolva, avledet av mjol - mel. I denne forbindelse skal ordets betydning være sand.

Bolga er en øy og har fått navn etter fjellet som ligger på øya. Opprinnelig er vel formen Bolg av belg - svulme opp. Man antar at navnet spiller hen på fjellets form.

Åmnesøy kan muligens egentlig være Amundaey, men forskerne mener det er rimeligere å anta at det i Åmnesøy egentlig finnes et gammelt usammensatt øynavn.

Åbot betyr jo egentlig istandsettelse, reparasjon - spesielt av hus. Åbotsvik skulle da bety noe slikt som viken hvor det en gang har vært nødvendig med storreparasjon på husene, kanskje etter ras.

Fonndalen er avledet av fonn, snøfonn. Gården ligger like under en av Svartisens utløpere.

Halsa - gammelt navn Halsar, av hals - hals. Gården ligger på et gammelt ness.

Bjæringen er formentlig opprinnelig et fjordnavn. Dette antas å ha vært Bjargangr av bjorg - fremstikkende berg, og angr - fjord, vik.

Enga - gammelt navn Engjar.

Valla av Vellir, flertall av vollr - voll.

Spildra - spildr - lang skive eller splint av tre. Ordet er beslektet med spjald, som undertiden forekommer i stedsnavn. I dette tilfelle skulle Spildre betegne en øy av form som en lang splint.

Mosvoll - gammelt navn Mosvoll eller Mosavollr, avledet av mosi - mose.

Støtt - Støttøy, navnet har vel egentlig vært skrevet Støyt - en fjelltopp med en bratt eller tverr side.

Venvik - første ledd kan være vin - eng. Men det kan også tenkes å være ven - væn - vakker, og da skulle det bety Vakkerviken.

Røshagen - første ledd er sannsynligvis rud - rydning, siste ledd hagi, innhegnet jordstykke.

Meisøy, av maiss - vidjekurv.

Sneen, Snyen er navn både på en gruppe øyer og på en enkelt av øyene. Kan muligens være avledet av snjor - sne, sny. Denne tydningen gir ingen god mening, med mindre man tenker på at øyen kan være farlige å komme borti i snøkov - øyene er ganske lave.

Harfjell ligger under et fjell med samme navn, muligens av hardr i betydningen stenet.

Kjørhaug muligens opprinnelig Kyrhofud - kuhodet. Det kan tenkes å være en steinformasjon som har gitt stedet navn.

Stavnes - av stafr - langt fremstikkende nes.

Herstad - muligens avledet av mannsnavnet Harekr.

Haugvik - første ledd i navnet antas å være hogg. Det er ikke uvanlig at dette ordet misforstås og forveksles med haug. Haugvik skulle da egentlig bety stedet hvor det var adgang til å skaffe seg trevirke eller brensel. I nærheten ligger Tømmervik.

Ag - Å, ligger ved utløpet av en bekk.

Rendalsvik kan komme av elvenavnet Renna.

Braset av Brattasetr, brattr - bratt, og seter.

Arhaug - Arahaugr, første ledd er ari - ørn.

Æsøy er på midten meget smal og den vestlige del av øya har navnet Forøy, første ledd i dette navnet er formentlig fura - furu.

Kjeldal muligens av Keldundalr, av kelda - vann som renner ut av en kilde. Ordet har muligens vært nyttet som elvenavn.

Oldra av trenavnet olr.

Saura av Saurar - flertall av saurr - søle, myret mark.

Glommen av fjordnavnet Glaumr. Grunnbetydningen av navnet antas å være sterk lyd eller klang. Formentlig fra elven som kommer fra Glomvatn.

Sætvik - Setervikr.

Selstad formentlig av mannsnavnet Seli. Opprinnelig Seljastadir.

Øybukt skal formentlig egentlig skrives Eidbukt.

Vinterveien - et sted ved en vei som bare er kjørbare om vinteren.

Torsvik - formentlig avledet av mannsnavnet Tore - Thorir.

Gjeset - Geirsetr, av mannsnavnet Geirr.

Teksmoen kan være avledet av det oldnorske thox - grevling, men det kan også være avledet av thexla - bødkerøks.

Øysund - Eyasund, sundet mellom Støttøyene og Kunna. Nå kalles sundet oftest Støttsundet.

Kunna har formentlig navn etter fjellet gårdene ligger under. Man tror at Kunn som øynavn og fjellnavn egentlig betyr "et merke", og at man finner det samme ordet igjen i einkunn - et eiendomsmerke.

Ballset antas avledet av et mannsnavn, man har flere å velge mellom: Boli, Baldi, Baldrekr eller Balti.

Rødøy

Herredsnavnet Rødøy er opprinnelig et øynavn og ble skrevet Raudeyar. Det kan tenkes at øya har fått navn etter en Raudr som en gang har bodd der.

Selsøy - formentlig avledet av selr - selhund, Selsøyvik er avledet av samme stamme.

Telnes - i første ledd finner man sannsynligvis thelli - en gruppe ungfuruer.

Sperstad - formentlig av sporr - spurv, og da brukt som tilnavn på en mann. Men ordet kan også være avledet av mannsnavnet Sperrir.

Tjong, Tjongsfjord - man tror navnet opprinnelig har vært sammensatt med angr. Kan muligens være avledet av det gammelnorske ordet tjon som betyr ødeleggelse. Man kan tenke seg at fallvind eller skred kunne bevirke skader på gårdene rundt fjorden.

Æsvik - Etsevik, Eidsvik - av eidr - eide.

Segelfor - siste ledd antas å være en spesiell nordlandsk form for fjord. I denne forbindelse er det mere sannsynlig å tenke på elvenavnet Ford. Første ledd må være segl - seil. I fjellet over gården går det en hvit kvartsgang opp fra sjøen og denne gangen fortøner seg som et seil.

Gjerøy - kanskje egentlig Gerdarey av kvinnenavnet Gerdr.

Rangsund - i første ledd finner man sannsynligvis det oldnorske ordet vrang. Hele navnet skulle da bety sundet hvor man må seile i buktninger, eller buktede sund. Det er flere grunner i sundet.

Håkaringen - første ledd er muligens avledet av Håkon, i ringen finner man muligens samme stamme som i Rangsund.

Gjersvik - muligens Hjørleifsvik, men mer sannsynlig Geirvik av mannsnavnet Geirr.

Steinsland - det ligger en svær rullestein på gården og det er vel derav man har navnet. Ellers kunne det være avledet av mannsnavnet Steinn.

Gjervalen - siste ledd antas å være vadill - val, grunt sted. Det er en lang utfjære foran gården.

Hellervik - av hellir - hule under stein eller i fjellet.

Lines - første ledd er formentlig lid - li.

Hytten har formentlig fått navn etter de spisse fjelltoppene ved Hyttavatn, en av dem heter Hyttatuva. Hytt brukes til dels om den øverste delen av en bratt og spiss tind.

Kilhavn - første ledd finner man formentlig kjetel - kjel.

Melfjord - Medalfjordr - den midterste fjorden.

Einvik av einer.

Mælen - Melr, sand eller leirbakke.

Kisten - kista er et fremmedord som forskerne mener er kommet inn i vikingetiden. Det betegner vanligvis et pass - skar i et fjell. I dette tilfelle kan navnet opprinnelig være lagt på et elveleie.

Væringen og Værnes har i første del formentlig samme stamme - væri.

Eskeholmen - av esja - en steinart.

Rønvik - av Røyni, et skogholt med rogn.

Bø - gammelt navn Bær - gård.

Blok antas også opprinnelig å være et fremmedord og brukt om fjell, steinblokk.

Bjærga - formentlig opprinnelig Bjargir, flertall av bjorg.

Kjettvik, Kjettavatn, Kjettnes og Kjettholmen - første ledd antas avledet av kottr - katt.

Kjetta opprinnelig brukt som elvenavn.

Reppen - reppa, her egentlig elvenavn.

Årnes muligens av fuglenavnet orn eller ordi, kanskje brukt som mannstilnavn.

Sleipnes - elvenavn av verbet sleipa - å gli, eller sleipr - glatt.

Myken - øynavn, muligens avledet av mykr, myki - møkk, kanskje med tanke på fugleguano.

Valvær av varda, varde.

Gjesøy muligens opprinnelig Geitsey av mannsnavnet Geitir.

Gjømma - navnet på en dyp bukt ved Gjerøy. Formentlig avledet av gøyme, gjøyme - skjulested, og spiller vel hen på at bukten ligger bortgjemt og beskyttet til.